

Tarptautinė vertinimo konferencija

Sanglaudos politika 2014–2020 m.:

įrodymais grįsto programavimo ir vertinimo link

Konferencijos apibendrinimas

2013 m. liepos 4–5 d. Lietuvos Respublikos finansų ministerija kartu su Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generaliniu direktoratu surengė tarptautinę vertinimo konferenciją „Sanglaudos politika 2014–2020 m.: įrodymais grįsto programavimo ir vertinimo link“. Konferencija vyko Vilniuje.

Pirmoji diena buvo skirta sanglaudos politikos programavimui ir vertinimui 2014–2020 metais. Aptarti tokie klausimai, kaip intervencijų logika, rodikliai, stebėsenos ir vertinimo sistemos, nauji organizaciniai, procedūriniai ir metodologiniai poreikiai vertinimo srityje ir kiti susiję klausimai.

Antroji konferencijos diena buvo skirta plačiau aptarti būsimus pokyčius ESF remiamų intervencijų srityje. Kalbėta apie tai, kaip Europos Komisijai ir šalims narėms sekėsi atlikti ESF priemonių vertinimus, kas bus aktualu bei keistina ESF programavimo ir vertinimo srityse kitoje finansinėje perspektyvoje.

Programa ir pranešimai pateikiama internete: www.esparama.lt/lietuvos-pirmininkavimas-2013. Šiame dokumente pateikiamas trumpas konferencijos sesijų, pranešimų, diskusijų apibendrinimas.

Liepos 4 d. (1 konferencijos diena)

Sveikinimo kalbos ir konferencijos organizatorių įžanginis žodis

Rimantas Šadžius, Lietuvos Respublikos finansų ministras

Sanglaudos politika turėtų užimti deramą vaidmenį mažinant socialinę atskirtį, didinant konkurencingumą ir gyvenimo kokybę visuose Europos Sąjungos regionuose. Siekiant sanglaudos politikos tikslų ribotais ištekliais būtina stiprinti vertinimo ir stebėsenos instrumentus. Finansų ministras pabrėžė, kad nauji sanglaudos politikos reikalavimai suteikia papildomus programavimo instrumentus: susitelkimą ties teminiais prioritetais ir ex-ante vertinimą.

Zoltán Kazatsay, Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generalinio direktorato vadovo pavaduotojas

Europos Sąjunga šiuo metu stovi kryžkelėje – formuluojami nauji prioritetai, keliami nauji reikalavimai ir netrukus prasideda naujas finansinio programavimo laikotarpis. Siekiant didesnio efektyvumo sanglaudos politikai svarbu įvertinti savo priemonių poveikį. Įgyvendinant 2014–2020 m. sanglaudos politiką, pirmiausia būtina užtikrinti duomenų ir informacijos rinkimą. Politika turėtų būti pagrįsta įrodymais ir orientuota į rezultatus – pradedant vertinimu ir baigiant aiškia intervencijos logika.

1 plenarinė sesija: Orientacija į rezultatus ir intervencijų logika būsimajame programavimo laikotarpyje

Sanglaudos politikos įgyvendinimas ir rezultatai – žingsnis į ateitį

Veronica Gaffey, Europos Komisijos Regioninės politikos generalinis direktoratas (DG REGIO),

Antonella Schulte-Braucks, Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generalinis direktoratas (DG EMPL)

Pranešėjos pabrėžė, jog daugelis dabartinio laikotarpio sanglaudos politikos programų parengtos tiesiog lėšų panaudojimui, bet jose stinga aiškių tikslų, rodikliai nėra tiesiogiai susieti su siekiamais tikslais. Taigi remiantis šių programų rezultatais sunku vertinti sanglaudos politikos poveikį. Jam vertinti programose turėtume plačiau taikyti į rezultatus orientuotą požiūrį. Jis apima keturis kertinius aspektus: orientavimasis į rezultatus programose; rodikliai; veiklos rezultatų planas ir jo peržiūra; vertinimas bei stebėsenos. Rodikliuose turėtų atsispindėti pamatuojami rezultatų pokyčiai. Veiklos rezultatų plano tikslas – skatinti programos įgyvendinimą tokį, kaip jis suplanuotas, ir numatyti problemas bei jas laiku spręsti. Taip pat daugiau dėmesio turi būti skiriama ex-ante vertinimui, kuris dabar labiau koncentruojasi ties intervencijų logika ir geresnėmis galimybėmis nustatyti pradines programų rodiklių reikšmes.

Naujų koncepcijų programavime taikymas: Lietuvos patirtis Ramūnas Dilba, Finansų ministerija, Lietuva

Savo pristatyme Ramūnas Dilba pristatė naujas idėjas, kurios buvo taikytos ruošiant Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“ ir Nacionalinę pažangos programą – platus visuomenės įtraukimas, koncentruotų, vertybėmis pagrįstų prioritetų identifikavimas, ilgalaikis planavimas (20 metų perspektyva), integruotas požiūris į viešąsias intervencijas, perėjimas nuo sektorių prie planavimo temų ir problemų. „Lietuva 2030“ strategijos ruošimo procesas vyko taip, jog įvairių visuomenės ir socialinių partnerių atstovai būtų įtraukti į strategijos rengimą (per konsultacijas, socialinius tinklus, žiniasklaidą). Strategija pateikia šalies viziją ir vystymosi tikslus 2030 metams, taip pat ir gaires dėl strategijos įgyvendinimo. Pranešėjas paminėjo, kad jis bus paremtas trimis svarbiausiais principais – „greitos pergalės“, tiesioginis bendruomenių ir NVO įtraukimas bei strateginio planavimo dokumentų sistema. Rengiant šios strategijos įgyvendinimo dokumentą – Nacionalinę pažangos programą – didesnis dėmesys buvo skiriamas išankstiniams sąlygų, t.y. ryšių nustatymui su reguliacinėmis priemonėmis, tokiais kaip įvairūs teisės aktai, strategijos ar mokestinės priemonės. Strategija nenustato jokių konkrečių tikslų ar uždavinių atskiriems ekonomikos sektoriams, pabrėžiant esminių pokyčių poreikį. Prioritetai ir tikslai apima įvairių sektorių sritis ir yra skirti išspręsti horizontalias šalies problemas.

Darnios plėtos skatinimas įgyvendinant sanglaudos politiką: reali galimybė ar Šv. Gralio paieškos? Dr. John Bradley, „EMDS Consulting“, Airija

Dr. John Bradley teigė, kad pagrindinis vertinimo įrankis yra rezultato rodikliai. Rezultato rodiklių pasikeitimą sudaro intervencijos indėlis ir kitų faktorių įnašas. Naudojant rezultato rodiklius, svarbu įvertinti tuos pokyčius, kurie gali būti priskirti intervencijai. Intervencijos poveikis gali būti nustatytas naudojant kontrafaktinį poveikio vertinimą ir teorija pagrįstą poveikio vertinimą. Sanglaudos politikos vertinimas susiduria su šiomis problemomis: politikos stebėsenos ir vertinimo atsiskyrimas nuo projektavimo ir įgyvendinimo, „veiklos rodiklių“ naudojimas yra žinomas kaip iškreipiantis veiksnys vykdant pagrindinius uždavinius, atskirai naudojami kontrafaktinis ir teorija pagrįstas poveikio vertinimai. Siekiant išspręsti šią problemą svarbu naudoti naują integruotą, holistinę ir aiškią vertinimo prieigą. Kontrafaktinis ir teorija pagrįstas poveikio vertinimas turi būti laikomi vienu vienas kitą papildančiu vertinimu, integruotas sanglaudos politikos formavimo procesas ir poveikio vertinimas turi būti pagrįsti mokslinių tyrimų žiniomis apie regioninės ekonomikos ir / ar įmonės struktūrą bei veikimą. Makro, mikro ir įmonės perspektyvos yra svarbios politikos planavimui ir poveikio vertinimui. Verslo strategijos turi būti naudojamos analizuojant regiono verslo sektorių, taip pat konteksto analizę (angl. *narrative analysis*) ir atvejo studijos gali įnešti įžvalgų apie regiono ekonomikos veikėjus.

2 plenarinė sesija: Ex-ante vertinimo vaidmuo rengiant veiksmų programas

ES struktūrinės paramos programų ex-ante vertinimas: nauji 2014–2020 m. laikotarpio iššūkiai Haroldas Brožaitis, VPVI, Lietuva

Šis pranešimas buvo skirtas pristatyti su ES reguliavimo reikalavimais, laiko ir įrodymu stoka susijusius iššūkius, su kuriais susiduria ex-ante vertinimo ekspertai, rekonstruodami intervencijų kaitos teorija(-as). Taip pat buvo pabrėžta, kad tarpinių rezultatų susiejimas su ilgojo laikotarpio tikslais dėl potencialaus išteklių ir įtakos perskirstymo gali būti politiškai jautrus procesas. Tačiau teorija grįsto vertinimo požiūrio taikymas gali prisidėti prie sklandesnio ir skaidresnio planavimo proceso, suinteresuotųjų pusių lūkesčių valdymo ir esamų žinių ir įrodymų spragų nustatymo.

Įrodymais grįstas programavimas: ex-ante vertinimo vaidmuo Paul Casey, Velso vyriausybė, Jungtinė Karalystė

Savo pristatyme Paul Casey apibūdino apie 2014–2020 m. Velso veiksmų programų ex-ante vertinimo procesą ir jo valdymą. Ex-ante vertinimas, priklausomai nuo programos tipo, apima ir strateginio poveikio aplinkai vertinimą (SPAV), poveikio lygybei vertinimą (PLV) ir finansinių instrumentų vertinimą. Kadangi didžiąją ex-ante vertinimo veiklų dalį planuojama užbaigti iki 2013 m. vidurio, artimiausi žingsniai bus rodiklių peržiūra, antroji interatyvi situacijos (angl. *second iteration analysis*) ir prioritetų analizė, SPAV ir PLV ir veiksmų programai numatyto finansavimo pakankamumo įvertinimas. Šiame kontekste ex-ante vertinimo ekspertams yra priskiriamas „kritiškų draugų“ vaidmuo, siekiant užtikrinti nustatytų tikslų aiškumą ir susitelkimą ties siekimais rezultatais.

**Pertraukta pusiausvyra. Ex-ante vertintojų pridėtinė vertė MTTP ir inovacijų veiksmų programoms
Dr. Derek Jan Fikkers, „Technopolis Group“, Nyderlandai**

Pranešime buvo apibūdintas Nyderlandų MTTP ir inovacijoms skirtų veiksmų programų rengimo procesas ir pabrėžta, kad ex-ante vertinimo ekspertai turėtų neapsiriboti jiems įprastai priskiriamu vaidmeniu, tačiau vengti atstovauti atskirų sektorių (pavyzdžiui, universitetų) interesams. Ex-ante vertinimą atliekančių ekspertų pridėtinė vertė galėtų pasireikšti į sumanios specializacijos ir MTTP ir inovacijų veiksmų programų rengimą įtraukiant kuo daugiau suinteresuotųjų pusių (ypač MVĮ), plėtojant jų tinklą ir pasiūlant sumanius valdymo ir koordinavimo instrumentus.

3 plenarinė sesija: Sanglaudos politikos vertinimas po 2013-ųjų metų: tikslesnių metodų paieškos, duomenų patikimumas ir prienamumas

Ex-ante vertintojas: superherojus ar paprastas mirtingasis?

Prof. Michael Wiseman, George Washington viešosios politikos institutas, JAV

Instrukcijos, kaip atlikti ex-ante vertinimus, yra labai išsamios ir detalios, todėl sunku patikėti, kad „paprastas mirtingasis“ – vertintojas – galėtų jas įvykdyti. Norint atlikti kokybišką vertinimą, svarbu vadovautis patikimais įrodymais. Kontrafaktinis poveikio vertinimas yra vienas iš patikimus įrodymus pateikiančių metodų, tačiau jis yra sudėtingas, todėl tokio tipo vertinimų kol kas yra atlikta nedaug. Siekiant, kad būtų kuriama daugiau patikimų įrodymų, reikia skatinti institucijų nuolatinio tobulėjimo kultūrą (angl. *culture of improvement*). Pavyzdžiui, galima sukurti ES paramos vadovaujančiųjų institucijų „klubą“. Diskusijos ir keitimasis informacija šiame „klube“ suformuotų palankų požiūrį į įrodymų kūrimą.

Čekijos žmogiškųjų išteklių ir užimtumo veiksmų programos kontrafaktinio poveikio vertinimo patirtis: paramos įmonėms atvejais

Dr. Vladimír Kváča, Darbo ir socialinių reikalų ministerija, Čekija

Dr. Oto Potluka, Prahos ekonomikos universitetas, Čekija

Čekijoje atliktas kontrafaktinis poveikio vertinimas (KPV), kurio tikslas buvo nustatyti, koks yra ES paramos darbuotojų mokymams poveikis užimtumui paramą gavusiose įmonėse. Įmčių sudarė 31 604 įmonės, iš kurių dalis nepateikė paraiškų paramai gauti (n= 28 974), o likusios gavo paramą (n=1447) arba jų paraiškos buvo atmestos (n=1183). Atliekant vertinimą, naudoti 3 skirtingi KPV metodai: 1) Netolydumų analizė (angl. *regression discontinuity*), įgyvendinta naudojant paraiškos vertinimo metu gauto balo slenkstį (65 balai). Išvados: nustatytas teigiamas intervencijos poveikis smulkioms įmonėms. Statistiškai reikšmingas poveikis didelėms įmonėms nenumatytas. 2) Dvigubo skirtumo analizė (angl. *difference-in-difference*) ir panašiausių atvejų analizė (angl. *propensity score matching*). Išvados: nustatytas teigiamas intervencijos poveikis smulkiam ir vidutiniam verslui (SVV), bet ne didelėms įmonėms. 3) Instrumentinių kintamųjų analizė (angl. *instrumental variables*). Instrumentas – paraiškų vertintojai, kurie nevienodai griežtai vertino paraiškas. Išvados: nenumatyta jokie statistiškai reikšmingo intervencijos poveikio. Vertinimo metu nustatyta, kad paramos darbuotojų mokymams poveikis SVV yra teigiamas. Didelėms įmonėms poveikis nenumatytas. Priklausomai nuo taikyto metodo, išmatuota, kad paramą gavusiose įmonėse įdarbinta 4–7 daugiau darbuotojų. Taip pat nustatyta, kad vidutiniškai 1,2 darbuotojai įdarbinti šių paramos administravimui.

Tinklų analizė kaip metodas vertinant paramą įmonių tinklams ERPF projektuose

Tamás Lahdelma, „Urban Research TA Ltd“, Suomija

Suomijoje atliktas bandomasis tyrimas, kuriame naudoti tinklų analizės ir statistiniai metodai. Tyrimo tikslas buvo išanalizuoti, koks yra bendradarbiavimą skatinančių projektų (angl. *networking projects*) poveikis įvairiems įmonės veiklos rodikliams. Įmonių veiklos rodikliai (pavyzdžiui, produktyvumas, pelningumas) analizuoti prieš dalyvaujant tinklų projektuose ir po to. Lygintos projektuose dalyvavusios įmonės (tikslinė grupė) su juose nedalyvavusiomis įmonėmis (kontrolinė grupė). Vertinimas nustatė, kad projektuose dalyvavusios įmonės buvo pelningesnės ir veikė produktyviau nei įmonės, kurios projektuose nedalyvavo. Antrame tyrimo etape atlikta tinklų analizė, skirta nustatyti įmonių ryšių stiprumą su kitomis įmonėmis. Pritaikyti statistiniai metodai, skirti nustatyti, ar ryšiai tarp įmonių turi įtakos įmonių pelningumui, produktyvumui ir tam, kaip įmonės vertina dalyvavimą bendradarbiavimą skatinančiuose projektuose. Vertinimo metu nustatyta, kad įmonės, kurios palaiko stiprius ryšius su kitomis įmonėmis, mato daugiau naudos iš dalyvavimo bendradarbiavimo projektuose, o jų produktyvumas auga greičiau negu įmonių, kurių ryšiai su kitomis įmonėmis yra silpnesni.

Rodiklių skaičiavimas vertinimams. Gauname tai, ką matuojame

Diana Eerma, Tartu universiteto Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas, Estija

Atliekant ex-post vertinimus, tyrimo metodologiją verta papildyti socialine apskaita (angl. *social accounting*). Socialinė apskaita įvertina ne tik finansinę intervencijos naudą jos dalyviams, bet išmatuoja ekonominį ir socialinį poveikį toms visuomenės grupėms, kurios tiesiogiai intervencijoje nedalyvavo.

Po pranešimų sesijoje vyko trumpa diskusija. Anot dalyvių, vertinimo išvados turėtų būti pristatomos visuomenei prieinama forma. Šiuo metu daugelis vertinimo ataskaitų yra rašomos techniška ir sunkiai suprantama kalba. Vertintojai turėtų ieškoti būdų, kaip pristatyti vertinimų rezultatus aiškiai ir suprantamai, pavyzdžiui, leisti straipsnius, publikuoti pranešimus spaudai ir kita.

4.1 paralelinė sesija: Naujo laikotarpio iššūkiai Sanglaudos politikos programavimo ir vertinimo srityse: Programavimas

Programavimas 2014–2020 metams ir jo įtaka veiklos rezultatams

Prof. John Bachtler, Europos politikos tyrimų centras (EPRC), Strathclyde universitetas, Jungtinė Karalystė

Partnerystės susitarimai turėtų būti patvirtinti iki 2013 m. pabaigos–2014 m. pradžios. Danija, Suomija ir Slovėnija yra toliausiai pažengusios partnerystės susitarimų ruošimo procese. Europos Komisija pastaruoju metu ėmėsi aktyviau reguliuoti šį procesą. Skirtingose šalyse vyksta nevienodi pokyčiai veiksmų programų „architektūroje“. Pasak J. Bachtler, kai kurios šalys mažina veiksmų programų skaičių (pavyzdžiui, Čekija, Suomija, Slovėnija), tuo tarpu kitos šalys išlaiko *status quo* (Austrija, Belgija, Danija, Vokietija, Ispanija). Kai kuriose šalyse vyksta sanglaudos politikos valdymo struktūros centralizacija (Čekijoje, Suomijoje), kitose – decentralizacija (Prancūzijoje, Lenkijoje). Sanglaudos politikos išlaidų efektyvumas yra grindžiamas trimis aspektais: 1) strateginiu nuoseklumu – sanglaudos politiką orientuoti į „Europos 2020“ tikslų įgyvendinimą; 2) teminiu koncentravimusi – sutelkti išlaidas nustatant minimalius slenksčius pagrindinių prioritetų išlaidoms; 3) orientacija į rezultatus – kuriant veiklos rezervą, siekiant programų uždavinių ir rodiklių darnos, naudojant mažiau stebėsenos rodiklių, užtikrinant geresnį duomenų pasiekiamumą ir palyginamumą. Siekiant spręsti įgyvendinimo problemas, šalys narės turi suteikti Europos Komisijai aiškius kontrolės mechanizmus. Taip pat labai svarbi Europos Parlamento priežiūra ir skaidrus Europos Komisijos atsiskaitymas Europos Tarybai.

Kultūros indėlio į ekonominį vystymąsi ir visuomenės sanglaudą programavimas: kaitos teorijos paieškos

Eglė Saudargaitė, LR Kultūros ministerija, Lietuva
Darius Žeruolis, ESTEP, Lietuva

Darius Žeruolis rėmėsi prof. Pier Luigi Sacco, kuris teigia, kad kultūros politikos kontekstas keičiasi iš *Kultūra 2.0* į *Kultūra 3.0*. Pasak Pier Luigi Sacco, *Kultūra 3.0* pasireiškia per šiuos procesus: 1) perėjimas prie skaitmeninių technologijų veda prie kultūros produkcijos naujovių, tankesnės sąveikos; 2) ribos tarp kultūros gamintojų ir vartotojų darosi mažiau ryškios; 3) į kultūrą žiūrima kaip į kasdieninę galimybę; 4) kūrybiškumas palengvina prisitaikymą prie greitai kintančios aplinkos. Kultūros išlaidų prioritetai perėjo nuo paveldo (1999–2006 m.) prie kultūros ir kūrybinių industrijų (2007–2013 m., finansavimas didės ir 2014–2020 m.) bei skaitmeninės kultūros (2014–2020 m.). Atvejo studijos rodo, kad nors finansavimas kultūrai yra svarbus, vis dar trūksta duomenų, kas yra pasiekama, nes dabartiniai stebėjimo duomenys yra aprašomieji, o ne analitiniai. Lietuva yra matoma kaip santykinai uždara visuomenė, turinti nepakankamas sąlygas kūrybinės saviraiškos vystymui. Pilietiškumas, tarpusavio pasitikėjimas, tolerancija, postmaterialios vertybės nėra plačiai paplitusios Lietuvoje. Maža to, kultūrinės veiklos daugeliui lietuvių yra nesvarbios. Kultūra yra horizontalus Lietuvos nacionalinės pažangos programos prioritetas. Pagrindiniai tikslai yra stiprinti kūrybiškumą ir kultūrinį identitetą. ES finansavimas yra svarbus kultūros politikos stabilizatorius ir ES šalių narių sanglaudos varomoji jėga. Skirstant ES lėšas kultūrai reikėtų vengti inercijos ir koncentruotis į paklausą.

Intervencijų logikos samprata rengiant 2014–2020 m. programas: Čekijos atvejis

Lenka Sekyrova, Regioninio vystymosi ministerija, Čekija

Lenka Sekyrova savo pranešime aptarė intervencijos logikos taikymą Čekijoje, ruošiantis naujam programavimo laikotarpiui. Čekijoje už partnerystės susitarimų paruošimą ir veiksmų programų koordinavimą yra atsakinga Regionų plėtros ministerija. Pranešėjos teigimu, vadovaujančios

institucijos, atsakingos už veiksmų programų paruošimą, ne visuomet supranta intervencijos logikos taikymo tikslus, teigdamos, kad Europos Komisija jų nereikalauja. Veiksmų programos turi būti rengiamos pagal partnerystės susitarimus, o ne atvirkščiai. Partnerystės sutartys turėtų būti pagrįstos: 1) nacionaline, regionine, makro-regionine ir regioninėmis jūrų baseinų strategijomis; 2) konkrečios šalies tarybos rekomendacijomis; 3) sąsaja su „Europa 2020“ tikslais; 4) nacionaline reformų programa; 5) bendra strategine programa; 6) 2007–2013 m. laikotarpio patirtimi. Plėtos poreikiai ir prioritetai privalo būti pagrįsti įrodymais. Veiksmų programų vidinis nuoseklumas yra labai svarbus ir veiksmų programos turi būti detalesnės nei partnerystės sutartys. Tarp iššūkių intervencijos logikai paminėtini šie: 1) intervencijos sąlygų, išorinių veiksnių ir kitų priemonių kontrolė, 2) daugialypis priežastingumas: kokia pirminė problemos priežastis? Kuriame lygyje reikėtų sustoti? 3) užtikrinimas, kad veiklos ir siekiamas poveikis yra orientuoti į konkrečią problemą ir jos priežastis. L. Sekyrova padarė išvadą, kad programų ruošimo kompetencijos Čekijoje stipriai patobulėjo.

4.2 paralelinė sesija: Naujo laikotarpio iššūkiai Sanglaudos politikos programavimo ir vertinimo srityse: Vertinimas

ES struktūrinės paramos vertinimų kokybė ir rezultatų panaudojimas. ES struktūrinės paramos vertinimo standartai

Dr. Vitalis Nakrošis, VPVI, Lietuva

Danutė Burakienė, Finansų ministerija, Lietuva

Siekiant įveikti visus su ES Sanglaudos politikos vertinimu susijusius iššūkius 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu, pranešėjai pasisakė už įrodymais grįsto požiūrio taikymą planuojant vertinimą ir stiprinant gebėjimus. Vitalis Nakrošis prezentacijos metu parodė, kad egzistuoja ryšys tarp ES struktūrinių fondų vertinimo kokybės ir vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo. Danutė Burakienė pristatė vertinimo standartų dokumentą, kuris galėtų pagerinti vertinimo kokybę arba, priešingu atveju, veikti kaip vertinimo inovacijas ribojantys tramdomieji marškiniai.

Ar dalyvaujančiojo vertinimo prieiga gali paskatinti paklausos rezultatams padidėjimą tarp svarbiausių suinteresuotų šalių 2014+ programavimo laikotarpiu?

Krunoslav Karlovcec, Ekonominio augimo ir technologijų ministerija, Slovėnija

Pagrindinė pranešimo idėja buvo ta, kad aktyvus suinteresuotų šalių įsitraukimas į vertinimo procesą padidina rezultatų nuosavybės jausmą ir efektyvesnį jų pasiekimą. K. Karlovcec taip pat pasiūlė taikyti suinteresuotų šalių analizės metodą ir kurti vertinimo standartus, kurie numato suinteresuotųjų grupių įtraukimą. Slovėnija išbando dalyvavimu grįstą vertinimą ir ruošia stebėsenos ir vertinimo vadovą 2014–2020 m. laikotarpiui, kuriame didžiausias dėmesys yra skiriamas būtent šiam vertinimo tipui.

2003–2023 trumpa dviejų dešimtmečių apžvalga apie sanglaudos politikos vertinimo ir jo rezultatus orientuoto požiūrio vystymąsi

Stanislaw Bienias, vertinimo ekspertas, IDEA for Development, Lenkija

Retrospektyviai įvertindamas 2003–2013 m. laikotarpį ir numatydamas galimas 2014–2023 m. laikotarpio tendencijas, pranešėjas išskyrė pagrindinius veiksnius, kurie galėtų prisidėti prie jo rezultatus orientuoto požiūrio plėtos. Pavyzdžiui, S. Bienias pabrėžė vertinimo kultūros, kuri vystosi dėl griežtesnių vertinimo reikalavimų, ir geresnio koordinavimo, dėl kurio įmanomas geresnis strateginio požiūrio taikymas ir vertinimo rezultatų panaudojimas, svarbą.

Po prezentacijų sekė trumpa klausimų-atsakymų sesija ir diskusija. Konferencijos dalyviai aptarė, kurie veiksniai turi įtakos vertinimų kokybei (skirtingi vertinimų tipai, vertinimui skirtas biudžeto dydis ir kita) ir kokį poveikį rekomendacijų statusas (privalomos ir neprivalomos) daro jų įgyvendinimui skirtingose Europos valstybėse.

Liepos 5 d. (2 konferencijos diena)

Konferencijos organizatorių sveikinimai

László Andor, Europos Komisijos komisaras

László Andor pabrėžė ESF intervencijų, kaip pagrindinės priemonės investuojant į žmogiškąjį kapitalą, svarbą. Tačiau ESF dažnai kritikuojamas dėl įrodymų trūkumo, neišmatuojamo poveikio ir mažai pastebimo progreso. Artėjantis programavimo laikotarpis suteikia galimybę toliau stiprinti ESF įtaką

socialinei sanglaudai. Tai inovatyvių sprendimų metas, kuomet į rezultatus orientuotas valdymas privalo tapti visų ES Sanglaudos politikos iniciatyvų bendruoju vardikliu. Šiuo metu vertinimas itin didelę reikšmę. Tai pagrindinis metodas matuojant ES struktūrinių fondų poveikį. Todėl svarbiausia yra orientuotis ne į tai, kiek yra skiriama lėšų, bet į šiomis lėšomis pasiekiamą pokytį.

Aloyzas Vitkauskas, Finansų viceministras

Finansų viceministro Aloyzo Vitkausko sveikinimo kalbose daug dėmesio buvo skiriama ESF svarbai didinant Europos konkurencingumą pasaulyje. Aloyzas Vitkauskas teigė, kad ESF suteikia naujas tobulėjimo ir augimo galimybes. Užtikrinus žmogiškųjų išteklių kompetencijų tobulinimą ir dalinimąsi patirtimi tarp šalių narių Europos rinka taps konkurencingesnė pasaulio šalių kontekste.

5 plenarinė sesija: Europos socialinio fondo administruojamos paramos programavimo ir vertinimo 2007-2013 m. patirtis ir pamokos

Šalių narių atliktų ESF vertinimų apžvalga dabartiniu programavimo laikotarpiu

Antonella Schulte-Braucks, Europos komisija, Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas

Pagrindinė pristatymo idėja – egzistuoja dideli skirtumai tarp ES šalių narių įdedamų pastangų atliekant vertinimus. Netgi tokioms pagrindinėms ESF temoms kaip užimtumo skatinimas ir socialinė įtrauktis vertinimo pastangos yra nepakankamos arba pastebimas vertinimo rezultatų trūkumas. Pranešėja rekomendavo atlikti daugiau poveikio vertinimų ir gerinti vertinimų kokybę, nurodant aiškią intervencijos logiką, apibrėžtus rodiklius ir sąvokas.

Ar iššūkiai yra sprendžiami? ESF parama gerinant užimtumo ir socialinės atskirties situaciją Lietuvoje 2007-2013 m. laikotarpiu

Dr. Egidijus Barcevičius, VPVI, Lietuva

Pranešėjas teigė, kad ne visada ESF parama yra sėkmingai panaudojama. Lietuvoje ES remiamos investicijos užimtumo ir socialinėje srityje yra reikšmingos, tačiau nepakankamos, kad įvyktų pokyčiai makro lygmenyje. Todėl būtina sukurti reikiamas sąlygas mokymosi procesui. ESF sėkmė gali būti išmatuota keturiais būdais: (1) rodiklių pasiekimu, (2) ar laikomasi pagrįstos intervencijos logikos, (3) ar po intervencijos buvo pagerėjimas lyginant su situacija, kai intervencija nebuvo taikoma, (4) sukuriant galimybę atsirasti pokyčiams ir eksperimentams, kurie nebūtų galimi be ESF. Vykdamas vertinimus, E. Barcevičius pasisakė už kelių metodų, pavyzdžiui, teorija grįsto ir kontrafaktinio požiūrio, derinimą.

Kaip vystymosi politikos institucionalizacija veikia ESF intervencijos efektyvumą? Įrodymai iš Vengrijos žmogiškųjų išteklių tobulinimo programos vertinimo

Gábor Balás, HÉTFA Research Institute, Vengrija

Gábor Balás pasiūlė, kad norint išspręsti tokias problemas kaip selektyvi klientų atranka, vertinime turėtų būti pasiūlytos rekomendacijos, kurios padėtų pakeisti institucines paskatas. Vengrija pasirinko atskirti vadovaujančias institucijas nuo sektoriinių ministerijų ir įsteigti centralizuotas tarpines institucijas. Tačiau norint išspręsti dėl patikėtojo-patikėtinio santykio atsirandančias dilemas, sektoriinėse administracijose būtina sukurti pasitikėjimo kultūrą. Planuojant naują 2014–2020 programavimo laikotarpį, būtina daug dėmesio skirti lengvai išmatuojamiems pokyčiams, tačiau susitarimai turėtų apimti ne vien paprastą rodiklių pasiekimą.

6.1 paralelinė sesija: Užimtumas ir socialinė įtrauktis

Kiekybinio / kontrafaktinio poveikio vertinimo naudojimas vertinant bedarbiams skirtas programas

Benedict Wauters, ESF agentūra Flandrijoje, Belgija

Pranešėjas pristatė kontrafaktinį poveikio vertinimą, skirtą įvertinti valstybinės įdarbinimo tarnybos Flandrijoje (Belgija) bedarbiams teikiamoms paslaugoms. Vertinimo metu buvo siekiama įvertinti ESF lėšomis finansuojamų paslaugų modulių poveikį darbo ieškančių asmenų įsidarbinimui, kiekvieną modulį parenkant pagal konkrečias bedarbio charakteristikas. Vertinimui buvo naudojami administraciniai duomenys iš valstybinės įdarbinimo tarnybos ir nacionalinės duomenų bazės Dimona. Vertinimo metu buvo siekiama įvertinti valstybinės įdarbinimo tarnybos darbo su bedarbiais poveikį, kuomet paslaugų moduliai parenkami ne atsitiktiniu būdu, o pagal konkretų kiekvieno bedarbio profilį. Renkant paslaugų modulį yra atsižvelgiama į tokias charakteristikas kaip bedarbio amžius, lytis, išsilavinimas, sveikatos problemos ir kt. Rezultatai parodė, kad profesinio orientavimo modulis turėjo didžiausią teigiamą įtaką įsidarbinimui, po kurio sekė mokymai darbo vietoje ir situacijos įvertinimo

(diagnozės) priemonės. Vienas iš svarbiausių klausimų, į kurį vertinimas siekė atsakyti, buvo skirtingų modulių poveikis įvairių tikslinių grupių įsidarbinimui. Tai leido suformuoti šias rekomendacijas: 1) ne ES piliečiams rekomenduojama taikyti profesinio mokymo ir situacijos įvertinimo (diagnozės) modulius; 2) vidurinį išsilavinimą turintiems bedarbiams taikyti daugiau mokymų darbo vietoje; 3) jaunimui rekomenduojama aktyviau siūlyti situacijos įvertinimo (diagnozės) modulį; 4) imtis veiksmų sukurti palankias sąlygas asmenų virš 50 metų užimtumui; 5) teikti didesnę dėmesį darbo paieškos kokybei, o ne kiekybei. Pranešėjas pastebėjo keletą metodologinių apribojimų, kurie galėjo turėti įtakos vertinimo rezultatams, – buvo analizuojami atskiri paslaugų moduliai ir jų efektyvumas, nors realybėje bedarbiams siūlomi keli moduliai paeiliui, neatsižvelgta į kiekvieno modulio intensyvumą ir trukmę.

ESF kovos su diskriminavimu veiksmų programos, kurią valdo Ispanijos ne pelno siekiančios organizacijos, poveikis

José Manuel Fresno, NVO tinklas: Ispanijos Raudonasis Kryžius, Fundación ONCE, Fundación Secretariado Gitano, Ispanijos Caritas, Ispanija

Prezentacijos metu pristatytas ESF kovos su diskriminacija veiksmų programos poveikio vertinimas. Šią programą organizacijos 2006–2011 m. įgyvendino keturios Ispanijos nevyriausybinės organizacijos. Programos tikslas – padėti pažeidžiamoms asmenų grupėms priklausantiems asmenims (imigrantams, neįgaliesiems, nuo darbo rinkos nutolusiems asmenims, romų tautybės asmenims) integruotis į darbo rinką. Programos vykdymui buvo iš viso išleista 244 mln. eurų arba vidutiniškai po 40,7 mln. eurų kasmet. Vertinimo metu minėta VP buvo nagrinėjama pagal tris dimensijas: 1) ekonominio poveikio; 2) efektyvumo, socialinės ir darbo rinkos įtraukties; 3) institucinių gebėjimų ir inovacijų. Ekonominiam VP poveikio vertinimui buvo naudotas makroekonominio poveikio vertinimo modelis ir Hermín analizės instrumentas. Rezultatai parodė, kad programa vidutiniškai sukūrė 56 mln. eurų vertės Ispanijos ekonomikai kasmet. Tai sudarė 140 proc. visų išlaidų per metus. Vertinimas taip pat nustatė teigiamą VP poveikį socialinei ir darbo rinkos įtraukčiai. Nepaisant prastos ekonominės ir darbo rinkos situacijos Ispanijoje programos įgyvendinimo metu, įsidarbinusių programos dalyvių dalis naudojant tarpininkavimo paslaugas pastebimai išaugo. VP sustiprino programą įgyvendinusių NVO organizacinius ir bendradarbiavimo gebėjimus. Apibendrinant galima teigti, kad ESF kovos su diskriminacija VP Ispanijoje turėjo teigiamą poveikį darbo neturinčių pažeidžiamoms asmenų grupėms priklausančių asmenų integracijai į darbo rinką net ir ekonominės krizės metu.

ESF finansuojamų aktyvios darbo rinkos priemonių žmonėms su negalia poveikio vertinimas **Anna Adamecz, Budapešto institutas, Vengrija**

Šios prezentacijos metu buvo pristatytas aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemonių, skirtų neįgalųjų integracijai į darbo rinką, vertinimas. Neįgalųjų dalis tarp visų gyventojų Vengrijoje yra viena didžiausių tarp Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EPBO) narių. Be to, neįgalųjų užimtumo lygis Vengrijoje yra vienas žemiausių visoje ES. Vertinamos neįgalųjų integracijai į darbo rinką skirtos ADRP (subsidijos darbo užmokesčiui, mentorystė, mokymai, konsultacijos ir kt.) buvo įgyvendinamos nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2010 m. gruodžio mėn. Vertinimas buvo atliktas taikant kontrafaktinio poveikio vertinimo metodologiją. Vertinimui buvo naudojami Nacionalinės darbo organizacijos duomenys apie: 1) reabilitacijos subsidijų programos dalyvius; 2) neįgalumo išmokų registre esančius asmenis. Abiejuose registruose esantys asmenys buvo panašaus darbingumo lygio (40-50 proc.). Siekiant palyginti ADRP įtaką integracijai į darbo rinką tarp panašias charakteristikas turinčių asmenų, vertinimo metu dalyviai buvo suporuoti atsižvelgiant į jų atitikimą įvairiems kriterijams (pavyzdžiui, pagal amžių, lytį, išsilavinimą ir t. t.). Vertinimo rezultatai parodė, kad 53 proc. ADRP priemonių dalyvių įsidarbino, o kontrolės grupei priklausančių asmenų įsidarbinimas siekė tik 2 proc. Remiantis vertinimo duomenimis, 81 proc. ADRP priemonėse dalyvavusių neįgalųjų negrįžo į įdarbinimo įstaigas (kontrolės grupėje šis rodiklis siekė 60 proc.). Tai rodo egzistuojantį nemažą nelegalaus darbo mastą tarp neįgalųjų. Atsižvelgiant į šešėlinės ekonomikos mastą, galima teigti, kad ADRP priemonėse dalyvavusių asmenų įsidarbinimo lygis buvo 21 procentinių punktu aukštesnis nei tarp kontrolės grupei priklaususių asmenų. Remiantis vertinimo rezultatais, ADRP priemonių poveikis neįgalųjų įsidarbinimui Vengrijoje buvo ženkliai didesnis, nei rodo kitų panašių tarptautinių vertinimų rezultatai. Vertinant rezultatus svarbu atsižvelgti į tai, kad nebuvo eliminuoti savaimiškumo ir pakeitimo efektai. Be to, rezultatams įtakos galėjo turėti dalyvių pasirinkimas dalyvauti ADRP priemonėse dėl jų nestebimų charakteristikų (pavyzdžiui, motyvacijos, tautybės).

6.2 paralelinė sesija: Švietimas ir mokymasis visa gyvenimą

Rodiklių stebėsenos pamokos 2007-2013 laikotarpiu: aukštojo mokslo atvejais Rima Rubčinskaitė, Vilniaus universiteto Tarptautinio verslo mokykla, Lietuva

Pristatymas prasidėjo trumpai apžvelgiant ES ir nacionalinį kontekstą aukštojo mokslo srityje 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu. Vėliau buvo pristatyta Nacionalinė aukštojo mokslo programa ir specifinių uždavinių stebėsenos problematika naudojant bendruosius rodiklius. Rima Rubčinskaitė apibendrino pranešimą teigdama, kad nacionalinių aukštojo mokslo programų stebėseną turėtų atitikti ES reikalavimus, tačiau tuo pačiu metu būtų pritaikyta nacionaliniams poreikiams.

Švietimo ir verslo bendradarbiavimo skatinimas: profesinio mokymo Lenkijoje atvejais Agnieszka Rybińska, Švietimo tyrimų institutas, Lenkija

Agnieszka Rybińska pristatė Lenkijos profesinio mokymo paslaugų teikėjų ir verslo subjektų bendradarbiavimo projektų tvarumo tyrimą. Tyrimo metu buvo analizuojami projektai, vykdomi pagal priemonę, kurios pagrindinis tikslas – didinti studentų įsidarbinimo lygį. Pirminės tyrimo išvados parodė, kad bendradarbiaujančių subjektų dalis buvo nedidelė, tačiau pats bendradarbiavimas buvo gana tvarus – dauguma bendradarbiavimo veiklų buvo tęsiamos ir finansavimui pasibaigus. Tolesnė analizė parodė, kad veiklų tęstinumui reikšmingos įtakos turėjo ankstesnis bendradarbiavimas, t. y. tie patys projektai buvo vykdomi ir prieš jų finansavimą. Todėl intervencijos buvo įvertintos kaip nepakankamai veiksmingos naujiems bendradarbiavimo projektams vystyti. A. Rybińska baigė pranešimą pristatydama kitą tyrimo etapą, kurio metu bus išsamiau analizuojami veiksniai, skatinantys tvarų bendradarbiavimą tarp mokymo įstaigų ir įmonių.

ES struktūrinių fondų remiamų projektų efektyvumas Italijos mokyklose: didelio masto matematikos mokytojų atsitiktinių imčių kontroliuojamas tyrimas (AIKT) Aline Pennisi, Ūkio ministerija ir Nacionalinė vertinimo ir egzaminų tarnyba, Italija

Aline Pennisi pristatė Italijos mokyklose vykdomą projektą, kuriuo siekiama pagerinti mokinių matematikos pasiekimus tobulinant mokytojų kompetencijas. Pastebėta, kad mokinių pasiekimai reikšmingai skiriasi Šiaurės ir Pietų Italijoje, be to, dauguma Italijos mokytojų nebuvo baigę pedagoginių studijų ar kursų. A. Pennisi pristatė M@t.abel programos intervencijos logiką ir šios programos poveikio mokiniams ir mokytojams vertinimą. Vertinimo metu nustatyti tokie pagrindiniai programos trūkumai: didelė mokytojų dalis nedalyvavo projekte iki jo pabaigos, o trumpuoju laikotarpiu mokinių pasiekimai pablogėjo. Tačiau projekte dalyvavusius mokinius labiau domino mokomasis dalykas, jie labiau pasitikėjo savimi, rečiau bandė atspėti testo atsakymą jo nežinodami. Pastebimą teigiamą poveikį programa turėjo vidutinio amžiaus mokytojams: pastebėti geresni bendradarbiavimo su kolegomis įgūdžiai ir įvairesnių mokymo metodų taikymas. A. Pennisi baigė pranešimą apibendrinama pagrindines programos poveikio vertinimo stiprybes ir silpnybes.

Po pristatymų vyko trumpa klausimų-atsakymų sesija ir diskusija. Sesijos dalyviai aptarė neatitiktį tarp dažnai teigiamų programų vertinimų ir mažėjančių mokymosi visą gyvenimą rodiklių. Taip pat buvo diskutuota apie tinklų mažose valstybėse svarbą, aptarti kai kurie techniniai konkrečių vertinimų klausimai.

6.3 paralelinė sesija: Administraciniai gebėjimai ir viešojo sektoriaus efektyvumas

Institucinių gebėjimų stiprinimas ESF parama naujuoju laikotarpiu Florian Hauser, Europos Komisija, DG EMPL

Florian Hauser pateikė išsamią informaciją apie veiksnius, pagrindžiančius didėjančią poreikį stiprinti administracinius sugebėjimus ESF intervencijų srityje bei skatinančius viešojo sektoriaus efektyvumą. Pristatytas bendras ir konkretus 2014–2020 m. politikos kontekstas, aptarti svarbiausi viešojo sektoriaus institucijoms kylantys iššūkiai (mažėjantis finansavimas, kintantys visuomenės poreikiai ir lūkesčiai (Facebook karta), taip pat būtinybė užtikrinti ekonomikos augimą ir konkurencingumą). Pranešėjas apžvelgė 2007–2013 m. ESF intervencijų ypatumus administracinių gebėjimų stiprinimo srityje visose ES šalyse, pristatė pagrindines 2014–2020 m. laikotarpio išankstines sąlygas. Pranešėjas aptarė ir būsimų intervencijų ypatybes (didesnis dėmesys ateinančiame laikotarpyje bus skiriamas ne tik viešojo sektoriaus institucijoms, bet ir svarbiausiems partneriams) bei su jomis susijusius iššūkius, tokius kaip partnerystės užtikrinimas, didesnė orientacija į rezultatus ir intervencijų rezultatų vertinimą. Nors koncentruojamasi į intervencijų rezultatus, tačiau sudėtinga parinkti informatyvius rodiklius,

matuojančius viešojo sektoriaus efektyvumą bei gerą valdymą. Tai vertinant svarbu taikyti ne tik rodiklius, pagrįstus nuomonėmis, suinteresuotų asmenų požiūriu, bet ir tokius, kurie pagrįsti faktais.

Institucinių gebėjimų apribojimai: kaip jų išvengti?

Dr. Rolf Boehnke, AGEG, Vokietija

Rolf Boehnke pranešime pristatė institucinių gebėjimų apribojimus bei būdus jiems įveikti. Pirmiausia pranešėjas patarė prieš vertinant institucinius gebėjimus išsiaiškinti pagrindines užduotis, kurias konkreči institucija turi įgyvendinti. Tuomet aptarti trys institucijoms skirti „testai“, kurie galėtų būti taikomi įvertinant organizacijos poreikius administracinių gebėjimų stiprinimo ir veiklos efektyvumo didinimo srityse: 1) veiklos testas, skirtas veiklos rezultatyvumui, efektyvumui, tinkamumui ir tęstinumui įvertinti; 2) gebėjimų ir motyvacijos testai, skirti organizacijos vidinės aplinkos įvertinimui; 3) išorinės aplinkos testas, įvertinantis ekonominius, politinius, teisinius, administracinius ir kt. išorinius veiksnius, turinčius įtaką institucijos funkcionavimui. Reikalingų duomenų rinkimas testams atlikti turėtų būti selektyvus, o patys duomenys turėtų būti renkami analizuojant dokumentus, atliekant interviu, apklausas. Galiausiai, jei testų rezultatai nėra vienareikšmiški (organizacija turi tiek stiprybių, tiek silpnybių), pirmiausiai turėtų būti imamasi veiksmų toms silpnybėms pašalinti, kurios kelia daugiausiai rizikos organizacijos veiklai.

ESF programų administracinių gebėjimų ir viešojo sektoriaus efektyvumo srityje intervencijos logikos sukūrimo galimybės ir sprendimai

Antanas Šabanas, Birštono savivaldybė, Lietuva

Antanas Šabanas savo pristatyme pateikė konkrečių, praktine patirtimi pagrįstų išvalgų, kaip mažinti projektų administravimo naštą vietos savivaldos institucijose ir didinti viešojo sektoriaus institucijų veiklos, susijusios su ES paramos ir ES finansuojamų projektų administravimu, efektyvumą. Pristatytos pagrindinės kliūtys, trukdančios intervencijų efektyvumui: netinkamas planavimas, prisirišimas prie pasiektų rezultatų, kitomis programomis finansuojamų instrumentų integracija, kvalifikuotų darbuotojų stoka, ilgos ir sudėtingos procedūros, lėtas įgyvendinimas, skirtingi standartai, vietinės kalbos naudojimas ir kt. A. Šabanas taip pat pateikė rekomendacijas, kaip šias problemas galima spręsti pasitelkiant internetines ir komunikacines technologijas bei kitus būdus (klaidų ir gerųjų praktikų viešinimas, viešųjų pirkimų tobulinimas, ekspertų sutelkimas, tam tikrų teisinių priemonių ėmimasis, dokumentų skaitmeninimas, ataskaitinių procedūrų supaprastinimas ir kt.).

Sesijoje daugiausia klausimų ir diskusijų kilo dėl viešojo sektoriaus institucijų veiklos efektyvumo vertinimo rodiklių: kokie rodikliai yra tinkamiausi atskirų institucijų veiklai vertinti, kokie rodikliai galėtų būti taikomi skirtingų ESF intervencijų rezultatams vertinti, kaip užtikrinti vertinimo rezultatų palyginamumą ES lygiu. Sesijos diskutantas Klaudijus Maniokas pabrėžė, kad nors yra bendras sutarimas dėl ESF intervencijų poreikio viešojo sektoriaus efektyvumo didinimo srityje, tačiau svarbu nesusikoncentruoti vien tik į valstybės tarnautojų mokymą. Atkreiptas dėmesys, jog būsimos intervencijos turi apimti ir kitus suinteresuotus asmenis bei tarpines institucijas tam, kad būtų stiprinama partnerystė ir didinamas pasitikėjimas viešojo sektoriaus institucijomis.

7 plenarinė sesija: Pasirengimas naujam programavimo laikotarpiui: kas aktualiausia ESF priemonių intervencijoms, jų stebėsenai ir vertinimui?

Antrosios dienos ir visos konferencijos apibendrinimas. 6.1–6.3 paralelinių sesijų apibendrinimas

Baigiamojoje konferencijos diskusijoje ir jos apibendrinime dalyvavo ne tik 6.1–6.3 paralelinių sesijų diskutantai (Benedict Wauters, Žilvinas Martinaitis, Klaudijus Maniokas), bet ir Georg Fischer, pažymėjęs itin didelę tokios konferencijos svarbą dalinantis tarptautine vertinimo praktika. Tai ypač svarbu būtent ES paramos vertinimo srityje, kadangi tai palyginti nauja veikla, todėl naudojamų metodų taikymo problemų aptarimas ir vertintojų išvalgos svariai prisideda norint pasiekti geresnę vertinimo kokybę. Sesijų diskutantai ir moderatorius Ramūnas Dilba pažymėjo jog konferencija buvo itin vertinga ir naudinga, išryškinusi pagrindinius keblumus, su kuriais susiduria vertintojai, bei suteikusi galimybes pasidalinti gerąja vertinimo patirtimi.

